

sa?; u natuknici **schola** u razmaku od nekoliko redaka napisano je dvaput: *scholarum inspector*, nadzornik škola; u natuknici **caritas** primjer iz I Kor 13,1 (Kad bih govorio ljudske jezike...) kopiran je iz natuknice **cymbalum**, ali novomu mjestu nije prilagođen pa zato ni razumljiv (a da je kopiran, vidi se po tome što na oba mjesta ima iste pogrješke: bi umjesto bih i bez zarez za nakon *angelorum*).

U izboru primjedaba nisam težio za iscrpnošću, nego radije za raznolikošću. Nadam se da primjeri i tako brojni mogu pokazati ono što se htjelo: nipošto ne obezvrijediti doprinos ovoga zamašnjog djela, nego u prve reči upozoriti na nužnost temeljite revizije i daljnega doradivanja i usavršavanja. Ipak i ovo prvo izdanje, sa svim svojim nedostacima, uz potrebni oprez može dobrim dijelom zadovoljiti zamišljenu svrhu. Na žalost nisam bilježio riječi kojih u Rječniku nema, ali po sjećanju mogu reći da ih nije bilo mnogo.

Sklon sam nadati se da je tematika na koju sam se posebno osvrnuo, zbog lako razumljivih razloga (ali koji se ne smiju opravdavati!), obrađena najlošije, da drugdje nema toliko propusta i nesavršenosti. Nisam to provjeravao, ali pretpostavljam da će Rječnik uvelike biti koristan osobito onima koji se bave srednjovjekovnim latinitetom, jer taj je općenito najproblematičniji. A da djelo bude još korisnije, mislim da je nužno više se osloniti na priznate i poznate prevoditelje, a postojeće rječnike uzimati s više kritičkoga razlikovanja. Usput: među korištenim djelima ne spominju se za crkveni latinitet neki vrlo važni rječnici: A. Blaise, *Le vocabulaire latin des principaux thèmes liturgiques*, Turnhout 1966; A. Blaise, *Lexicon latinitatis mediaevi praesertim ad res ecclesiasticas investigandas pertinens*, Turnhout 1986; F.

Dalpene, *Nuovo lessico della Bibbia volgata*, Firenze 1911.

Ako ove kritičke napomene barem malo pomognu u zamišljenoj nakani, bit ću veoma zadovoljan i neću žaliti uložena truda.

Petar Bašić

Mladen PARLOV, *Čovjek Božji. Razmišljanja o svećeništvu*, Verbum, Split, 2002.

Kad se je govorilo o duhovnosti, stoljećima je ta tema bila upućena redovnicima i redovnicama. Jedino je ona bila nužna i svećenicima u pastoralu. Time su se nerijetko »sukobljavale« duhovnost i pastoralna djelatnost, umjesto da jedna drugu prožimlju. Praktično će se tek Drugi vatikanski koncil pozabaviti nešto više i sa svećenikom u pastoralu, preporučujući za njegovu osobnu duhovnost *caritas pastoralis*. Ta je pastoralna ljubav i sredstvo za življenje duhovnosti svećenika u pastoralu i uopće biskupijskoga svećenika i cilj kojemu njegova duhovnost mora težiti.

Tako će se tek u novije vrijeme pojavljivati knjige koje se bave duhovnošću svećenika u pastoralu koji ne pripadaju niti jednoj redovničkoj zajednici. No sve su to još uvijek pionirski radovi u svijetu. U Hrvatskoj jedva da nešto o toj tematici imamo. Nešto je malo prevedeno, nešto je članaka napisano.

Prvi ozbiljni rad na tome području dao je Parlov sa svojom knjigom koja je zbir sakupljenih već objavljenih članaka, sada doradenih i povezanih u jednu cjelinu.

Podnaslov i predgovor knjige mogu zavesti čitatelja. Knjiga uistinu nije sadr-

žaj nekih osobnih razmišljanja nekoga individualu niti su to neke pjesničke meditacije. To je knjiga po sadržaju teološko-znanstvena kojoj jedino nedostaje »znanstveni aparat«. No tekstovi su ispunjeni promišljanjima koncilskih dokumenata o duhovnosti i identitetu svećenika u pastoralu. Tu je i sučeljavanje s novijim teološkim gibanjima na tom području. Tu se otkrivaju poznati teolozi kao Rahner, Schillebeeckx, Balthasar, Greshake, Kamphaus, ali i naš Tomislav Šagi i Bonaventura Duda ... Ne izostaje niti sučeljavanje s psihologijom i modernim psiholozima.

Svećenik je prikazan kao čovjek Božji, koji je doista potpuno čovjek »ljudski«. On kod Parlova nije samo postavljen za ljude, nego živi i diše s ljudima svoju ljudsku-svećeničku egzistenciju. Njegov svećenik nije izgrađen nego se neprestano izgrađuje, uopće nije bezgrješan nego sa sobom u svoj svećenički život i svoje svećeničko djelovanje nosi svu svoju ljudsku krhkost, svoja traženja i svoje padove. Niti živi po određenim receptima niti dijeli recepte. On je trajni *bogotražitelj*.

Knjiga se sastoji od dva temeljna dijela: »Svećenik – čovjek Božji, od ljudi uzet i za ljude postavljen« i »Svećenik – postati, biti i ostati«.

U prvome se dijelu knjige govori o svećeničkome identitetu koji se stvara kroz njegovo djelovanje kao navjestitelja Božje riječi, slavitelja i učitelja-odgojitelja-ljicejnika. »Njegov identitet i njegovo poslanje rađaju se iz njegova – zvanja, poziva« (str. 21). To zvanje i taj se poziv ne »raspršuju« u propovijedanju i dijeljenju sakramenata nego se ostvaruju u življenju trajnoga zajedništva s Isusom: biti s Isusom, biti prijatelj Isusov. Da se radi toga svećenik ne bi uzoholio, Parlov će na početku reći, ali i kasnije stalno naglašavati, da to prijateljavanje s Isusom nije privilegij svećenika, kao da bi on bio za to zaslužan.

Kao uopće njegovo svećeništvo, tako mu je i prijateljavanje darovano bez njegovih osobnih zasluga. Svećenik je taj koji živi primljeni dar zahvaljujući neprestano za nj. To je način da se on ne pretvara u nekoga menadžera i poslovođu.

Svećenik je molitelj, i samo kao takav može biti ono što mu pridaje papa Ivan Pavao II. u *Pastores dabo vobis*: on je učitelj i odgojitelj za molitvu, što je jedna od temeljnih a ne sporednih zadaća njegovoga pastoralnog djelovanja. On izlazi iz škole molitve i stvara školu molitve. Ne samo da će tada, kako kaže Parlov, »s manje napora i teškoća te s više radosti obavljati vlastite zadaće i poslove« (27), nego oni će njemu biti u pravom smislu riječi *molitva*. Možda nama nedostaje upravo ta svijest i možda je knjiga toj djelatnosti koja je molitva trebala posvetiti koju stranicu. Jer onaj kojemu je njegovo svećeničko pastoralno djelovanje molitva neće padati u napast da se od te vrste djelovanja svakodnevno ne otisne na onu drugu vrstu svećeničko-pastoralnog djelovanja: na molitvu. Malo naivno djeluje ovdje govor o »jednostavnim strelovitim molitvicama« (30). Već sam deminutiv (vjerojatno nesvjesno uporabljjen) podsjeća na poučavanje sjemenišćarcima, dok se ovdje radi o muževima kojima treba zrela hrana. Strelovite molitvice bolje je zamijeniti sa zreloom »molitvom srca«. Također je razmatranje, prebrzo izjednačeno s lectio divina, prekratko i pretehnički prikazano. Razmatranje od 10 min. jednostavno ne postoji, jer u tako malo vremena ljudska psiha jedva da se može sabrati. Također i cilj razmatranja ne može biti drugo nego biti s Bogom. Sve ostalo (ostale vrste molitve, askeza, moralnost življenja) proizlazi iz njega samoga.

Parlov ne razglaba teološki euharistiju (možda je trebalo dati više pozornost

sti njenom žrtvenom i gozbenom karakteru), nego naglašava da svećenik tako treba slaviti euharistiju da sam on postane euharistija – hrana za druge. Tu postoji opasnost od instrumentaliziranja euharistije u osobne, pa makar bile i duhovne, svrhe.

Euharistija se i ovdje nastavlja poslije euharistije, makar to Parlov ne kaže i ne razrađuje tako, ali spominje da svećenik pastorizira služeći u sebedarju. Tako on i pronosi Isusa, ali i služi Isusu sakrivenome »u bratu patniku« (51).

Cilj koji svećenik mora imati, a po čemu se ne razlikuje od drugih ljudi, je *biti svet*. Možda se ovdje više ocrtava lik savršenoga svećenika, s krepostima i bez mana, a manje sve teškoće na putu svetosti i još manje da svećenik toliko posvećuje sebe, odnosno toliko svet postaje koliko drugima pomaže na njihovom putu prema svetosti. Nema kod Parlova skrivanja svećenikovih mana, ali njegov svet svećenik je »previše« bez mana. Važno je ipak ne zaboraviti *svetost grješnika*, odnosno *grješničku svetost*. Parlovov svećenik svakako pripada toj grupi. Kroz cijelu će se knjigu provlačiti *ta slika stvarnoga svećenika*.

Taj je stvarni svećenik ukorijenjen u Crkvi. Ona je njegov identitet. On s njom suosjeća (*sentire cum Ecclesia*), on se s njom poistovjećuje (*sentire in Ecclesia* i *sentire Ecclesiam*). Kad je u knjizi govor o odnosu svećenika i pretpostavljenih, onda upravo u dijelu koji obrađuje svećenika kao čovjeka Crkve nedostaje pitanje *dijaloga između svećenika i njemu pretpostavljenih* i između svećenika i onih kojima je on pretpostavljen. Da bi se ovo drugo ostvarivalo, odnosno da bi svećenik mogao živjeti *cum Ecclesia, in Ecclesia, Ecclesiam*, nužno je potreban onaj prvi dijalog. Drugi je vatikanski sabor to već spominjao, ali to do danas niti je teoretski razrađeno niti je postalo sastavni dio prakse. No kad Parlov govori o »škakljivoj« temi poslušnosti, da-

leko je od benediktovskoga-monaškoga poimanja nje. Autor naglasak stavlja na poslušnost *sebi*, što drugim riječima znači vjernost sebi, tj. sakramentu koji sam primio. Najprije valja raditi na tome i neprestano si posvješćivati da Božji plan spasenja učinimo »vlastitim«, da ga u-svojimo, učinimo svojim. Tada se poslušnost pretvara uistinu u suradnju. Valja priznati da je autor jasniji kad govori o poniznosti. Dok u govorenju o poslušnosti opet nedostaje govorenje o dijalogu i o osluškivanju, ono nekoliko rečenica o poniznosti nema ništa sa stoljetnom lažnom poniznošću, odnosno mazohizmom. Ovdje je poniznost sinonim za prihvatanje svojih granica i življenje s njima, računanje na njih u svom pastoralnom djelovanju. Tako je kod Parlova poniznost sinonim za povjerenje u Boga koje me vodi naprijed ne usprkos mojih slabosti i ograničenosti, nego upravo s njima.

Da tema nije duhovnost svećenika, bojim se da bi se autor izgubio u govoru o svećeniku i vlasti. Ovako se je izvrsno »izvukao«, jer je vlasti dao značenje o-vlasti. Tada ona zaista ne može niti biti drugo doli ono što Parlov stalno govori: služenje. Tada i odgovornost svećenikova ne ide u prvom redu biskupu, nego samome Isusu, ali i svojoj osobnoj savjesti, što nije obrađivano.

Kad je u pitanju zlo i Zli, Parlov se ne upušta u srednjovjekovne, pomalo i mračnjačke dualističke borbe sa Zlom gotovo kao pandanom Bogu koji nekako suvereno i pomalo sadistički promatra čovjekovu borbu, tj. muku. Umjesto toga Parlov pomaže svećeniku u borbi protiv zla i Zloga dovikujući mu evanđeoski: »Ne bojte se!« I to je doista dosta!

Parlov ne govori samo teološki o svećeniku, već bez straha i skrupula ulazi i u njegovu intimnost kao ljudskoga bića. Gdje bi inače bila njegova duhovnost da

svećenik nije ljudsko biće u pravom smislu riječi, naravno u neprestanoj izgradnji? Parlov vidi da će svećenik živjeti utoliko bolje i dublje svoje svećeništvo, ukoliko bude gajio prijateljstvo. Autor tu ne misli na »prijateljstvo prema svim ljudima«, jer takvoga prijateljstva nema, nego misli na istinsko ljudsko, ne ciceronsko nego kršćansko prijateljstvo. Dojučerašnja asketika koja u prijateljstvu vidi nešto zemaljskoga, dakle nešto negativnoga, ovdje nije ni pomirala. Naprotiv, autor otvoreno pokazuje da je svećenik potreban prijatelja, jer »nitko kao on nije toliko izložen nerazumijevanju i osudi, a time nitko kao on nije toliko potreban istinskoga prijateljstva. Nije dovoljno reći ili se uvjeriti da je Isus Krist najbolji prijatelj. To je temelj i polazište. No, svećenik, kao i svaka druga osoba, potreban je konkretne, tople, prijateljske ljudske riječi« (93-94). Tako prijateljstvo nije kompenzacija i ne umanjuje duhovnost. Autor ne isključuje iz svećeničkoga prijateljstva ženske osobe. Opreznost ne znači i bijeg od prijateljavanja s osobama drugoga spola. To je i normalno, zato što svećenik živi svoj spol. No kad autor govori o svećeniku kao muškarcu, gotovo da izjednačuje spol sa spolnošću. Spolnost nije jedina odlika spola! Celibat autor stavlja na pravo mjesto, ne uzdižući ga kao jedini ideal, jer »idealna kršćanska osobnost nije ni djevac ni oženjen, već čovjek potpuno suobličen Isusu Kristu« (101). Tome suobličenju celibat izvrsno pomaže. Autor tumači kristološki, ekleziološki i eshatološki motiv celibata. Najvažniji je naglasak na celibatu ne kao žrtvi, nego kao daru, ne odricanju nego darivanju. Tako eshatološki karakter celibata zadobiva na prednosti, ne samo u smislu budućega življenja, kad se, prema Isusu, ne budemo ženili niti udavali, nego u smislu stvaranja novoga stvorenja koje daje primat Božjoj ljubavi, koje živi već sada eshatološko sebedarivanje. No to

je moguće samo u Isusu i živeći svoju emocionalnost kroz susrete s ljudima, osobito kroz gajenje i življenje prijateljstva.

Malo ipak ima previše podjele na muško-žensko, nedostaje ono Pavlovo da nema više muško-žensko, čime nas Pavao upravo zbližava jedne drugima. Ako je Isus i odabrao muški spol za utjelovljenje, da bi Bog postao čovjekom, nije to učinio drugačije nego utjelovivši se u ženi.

Drugi dio knjige nosi naslov »Svećenik – postati, biti i ostati«. U samom uvodu u knjigu autor spominje da su članci iz ovoga dijela uglavnom već objavljavani, ali se uklapaju u temu cijele knjige. Svećeničko zvanje kao bitni dio duhovnih zvanja ima svoju teološku utemeljenost. Nju, doduše, autor ne razvija kao što će razviti antropološki, odnosno psihološki vid duhovnoga zvanja. U ovome se dijelu knjige susreću i prožimlju svećeničko i redovničko zvanje. Duhovno zvanje ima svoju unutarnju dinamiku, svoju povijest i svoj rast. Zvanje nije nikad nešto individualističkoga, nego je uvijek vezano uz poslanje. Pozvani smo da bismo ispunili jednu određenu zadaću. Zato je duhovno zvanje ono što nije stečeno nikakvom zaslugom, ali je važna suradnja s njim. Antropološki vid je, kako sam rekao, puno više i znalački analiziran. Autor analizira misao nekih psihologa: Dittesa [Deits], Rulle, Kaama. Dalje, prolazi etape rasta duhovnoga zvanja, njegove motivacije. Sve analize i sva gledišta neće, dakako, moći razmotriti nikad kandidat za duhovno zvanje, nego oni koji su za to odgovorni. On mora prije svega ispitati posjeduje li kandidat određene općeljudske i psihičke kvalitete i jesu li mu motivacije ispravne. Sve to prije nego započne hod u duhovnome zvanju.

No, priznajmo, ovo se lijepo čita. Ali tko to provodi u život? Tko uzima u obzir i obiteljsku pozadinu i psihičko stanje (uravnoteženosti ili neuravnoteženosti), sposobnost življenja u zajedništvu, sposobnost prihvaćanja stvarnosti? Mi u duhovnim zvanjima imamo malo kandidata, često se uzima »sve što nam naiđe«, pa što Bog da. Ni onom malom broju kandidata ovako se ne pristupa niti na početku niti tijekom njihove formacije. Nekako se sve više-manje prepušta Bogu i njegovoj milosti. Slično je u nas i s pastoralom duhovnih zvanja. Nemamo ništa razrađenoga na ovim dvjema važnim točkama. A čini mi se da u Hrvatskoj već imamo dovoljan broj stručnjaka da ove dvije točke stručno razrade.

Kad govori o značajkama koje utječu na oblikovanje duhovnosti dijecezanskoga svećenika, Parlov citira i ponavlja ono što će dokument Drugog vatikanskog sabora PO reći za nju: ona proizlazi iz pastoralne ljubavi. Savjesnim i zalaganim vršenjem svojih pastoralnih dužnosti, svećenik kroz njih postiže svoju osobnu svetost. One nisu u službi svetosti, nisu sredstva za postizanje svetosti, nego je svetost posljedica vršenja njih! To je novina od Koncila naovamo. No niti će Koncil, a niti autor razradivati način, naime, kako doći do takvog vršenja svojih pastoralnih dužnosti da me one učine svetim? Ipak nije dovoljno samo vršenje njih, jer ono proistječe od nečega drugoga. Parafrazirajući Tomu možemo reći da ti čini moraju biti pokrenuti od nekoga ili nekuda. To je Tomin nepokrenuti Pokretač. Ali kako to on čini, ima li i koji su preduvjeti za to, o tome šute i Koncil i Parlov. Tako da na tom području ostaje krilatica: snadi se sam. Kako ponazočiti Kristovu nazočnost, kako je učiniti prepoznatljivom? Tu još nitko nije ponudio više konkretnih odgovora. Kako živjeti duhovnost inkarnacije? O duhovnosti transcendencije bilo je i danas ima more literature, ali ona

je oskudna kad se govori o duhovnosti inkarnacije u kojoj mi još uvijek samo tapkamo. Dokle? Monasi nam u tome danas malo ili nikako mogu pomoći. Ako pastoralcu danas kontemplacija neće određivati stil i ritam života, ako mu asketska disciplina neće postati vrhovni kriterij, ako mu socijalna i politička zauzetost neće postati primarna, ako mu teološko istraživanje i podučavanje neće (tj. ne smiju) »biti važniji od službe povjerenoj mu zajednici« (str. 141), što spada na službu? Ipak smo mi ograničili – a to se osjeća i u ovoj izvrsnom djelu – pastoral uglavnom samo na župu. Ipak nismo učinili od pastoralala i pastoralne ljubavi »čarobni štapić«. I kontemplacija, i askeza, i karitativno djelovanje, i katehiziranje i permanentno obrazovanje – sve je to pastoral u pravom smislu riječi! To je ono što još uvijek nedostaje u našoj svijesti.

Što se pak samoga pastoralala tiče, naravno da ga Parlov, shodno impostaciji knjige, ovdje ne razrađuje. Ali u nekoliko riječi izražava *pastoral*. Bojim se da se to ne zaboravi, jer je ono što Parlov tu zgnusnuto kaže tema za nova istraživanja. To je zapravo ključ pastoralala (pomalo apstraktnog izraza pastoralne ljubavi) i osobne duhovnosti pastoralca i njegovoga ljudskoga i svećeničkoga identiteta. Pastoral nije servisiranje, nego je *stvaranje obitelji*, ne, dakle, obiteljskoga ozračja nego *pastoralne obitelji* u punom smislu riječi. Evo za mene tih ključnih riječi cijele ove knjige: »Temeljna i neophodna postavka za dijecezanskoga svećenika jest da vlastitu svećeničku duhovnost gradi na odnosima s vlastitom zajednicom više nego s prezbiterijem ili s biskupom. On je u službi vlastite konkretne zajednice, a ne u službi svoga biskupa. Njegova zajednica, u koju treba biti do grla uronjen, postaje njegova kuća i hram njegova svećeništva« (145). Sad on više nije

nečiji delegat, nego sin koji osniva svoju vlastitu obitelj! Prekrasno!

Daleko smo od toga poimanja, i od strane biskupa i od strane samoga pastoralnoga djelatnika na župi.

Ovo stvaranje nove – *svoje* – obitelji ne isključuje duboku i intimnu povezanost s biskupom i ostalih prezbitera međusobno. Naprotiv, iz perspektive nove obitelji rađa se jača povezanost sa »starom« obitelji, a ova sa svoje strane utječe na jačanje nove.

Ta se nova obitelj ne stvara sama od sebe i mimo konkretne osobnosti svećenika, koji je i ostaje sin »svoga vremena (i svojih roditelja!)« (151). Ako je i koliko je toga svjestan, toliko i utoliko će manje svećenik biti »ovisnik o idolima«, kako to ispravno uočava Parlov, nabrajajući neke od idola: to mogu biti stvari ili osobe, to može biti narcisoidno traženje samoga sebe. Tada se gubi i onemogućava ono na što je svećenik posebno pozvan: biti »službenik zajedništva«. To pretpostavlja što je moguće veći altruizam kod svećenika. On ne može »posjedovati ljubav«. Njegovo življenje ljubavi doista je življenje trajnoga i neprestanoga zajedništva s Isusom, iz kojega proizlazi svako drugo zajedništvo. To se zajedništvo rađa, događa i živi u Crkvi kao zajednici vjernika, među koje spada svećenik. On stvara »pastoral zajedništva«. Čim se okrene stvaranju pastoralnoga zajedništva, odmah će zamijetiti da ga može stvarati *jedino* u »zajedništvu pastoralnoga«. Ono se najprije stvara živeći zajedništvo s biskupom. Ni ovdje naš autor nije nepriznati. On zna i za sukobe, podcjenjivanja, podrugivanja, neumjerenu kritiku, tvrdokornost. Ovdje, kao i inače u svim dokumentima Crkve, nedostaje poticaj biskupima, što bi oni trebali sa svoje strane – kao ljudi, također ograničeni – da između biskupa i prezbitera, bez kojega je biskup nemoćan – dođe do stvarnoga dijaloga. Kako god bilo,

svećenik uvijek mora znati da ne govori i ne djeluje u svoje ime.

Župna se zajednica također ne može izgrađivati ako svećenik nije sposoban za suradnju s laicima, koja se sastoji iz slušanja njih i davanje njima da djeluju tamo gdje je njihova kompetencija. Što se manje svećenik »boji« laika, to je veća mogućnost uključivanja njih u aktivni život župe.

U posljednjemu poglavlju Parlov će progovoriti o svećeničkom životu kao zajedništvu akcije i kontemplacije. Svi danas konstatiramo da smo previše ogrezli u aktivizam, a ipak se ne čini da smo učinili neki stvarni korak protiv toga. Prati nas »vlastita duhovna neozbiljnost«. Mislimo da se sve rješava – i kod nas osobno i u pastoralu – ako smo aktivni, ako živimo samo od projekata, ako samo skupljamo uspjehe, ako djelujemo motivirani samo svojim ambicijama. Svećenik može iskreno i neumorno vršiti povjerene mu dužnosti, ali pritom itekako može zaboraviti da ih treba vršiti, ističe s pravom autor, »u Kristovu Duhu« (180). Nama treba biti važno u našem djelovanju uvijek se ispitivati što Krist želi a ne mi. To je već kontemplacija, kako kaže autor: »naučiti promatrati svijet njegovim (Kristovim) očima« (181). Tek će tada učiti razlikovati bitno od nebitnoga, ne ubijajući sebe nebitnim. To je moguće samo ako se svakodnevno *posvetim* kontemplaciji koja ni u kom slučaju nije privilegij zatvorenih samostana, nego nužnost pastoralnoga djelovanja na koju nas i sam papa potiče na početku ovoga tisućljeća. Nikad se svećeniku u pastoralu ne bi smjelo dogoditi da kaže da za taj kontemplativni dio svojega života »nema vremena«. »Pronađi vrijeme«, s pravom će takvome odgovoriti autor. Vrijeme za kontemplaciju sigurno ćemo pronaći kad uspijemo kod sebe napraviti ljestvicu vrednota, ne što

sada želimo, nego što je sada potrebnije u tome danu koji ima »samo« 24 sata: sasvim dovoljno za akciju i za kontemplaciju.

Na kraju bih samo želio rezimirati autorovu sliku svećenika: kad o svećeniku u sadašnjosti govori, autor je nevjerojatno otvoren i iskren. Ne boji se iznijeti niti jedan problem s kojim se suočava i živi današnji svećenik. Usudio bih se reći da je to novina uopće u suvremenoj literaturi o svećeniku. Parlov jako dobro pozna *svaki*, i najintimniji, svećenikov problem i ne boji se ukazati na nj. U traženju rješenja ponekad je malo irealan i idealan, ali ta irealnost i idealnost ne čine ovo djelo duhovnjačkim nego doista duhovnim. Jer ako i ne toliko irealno, ali idealno je dio naše realnosti, i jedna je ona realnost koja tu dimenziju nema.

U svakom slučaju želim čestitati Mladenu Parlovu na ovome djelu. Ono je itekako bilo potrebno na ovim našim prostorima, gdje potpuno oskudijevamo na području duhovnosti dijecezanskoga svećenika odnosno svećenika u pastoralu. Neka se je netko s njim i njegovim svagdašnjim jaidima i svakidašnjim jadikovkama pozabavio. I to otvoreno i bez uvijanja, kao što je to Mladen učinio. Ova knjiga je dobrodošla svakome svećeniku, dijecezanskome i redovničkom, koji se nalazi u pastoralu. Ja bih ovu knjigu toplo preporučio da je čitaju i laici kako bi uklonili od sebe nakaradnu sliku bezgrješnoga nepostojećega svećenika. S ovom knjigom vjernici će razumjeti muke i jade svojega svećenika koji nije samo onaj koji »grmi« s propovjedaonice, nego onaj koji pada x puta pod križem, koji treba i Cirence da mu pomognu nositi križ i Veronike da mu otaru čelo, kao i one koji će znati s njim, poput žena na križnome putu, suosjećati. Posebno mu trebaju ljudi poput Isusove majke Marije – ljudi majke i očevi – koji će ga bodriti da nastavi dalje, kao što je to učinila na križnome putu svoje-

ga Sina njegova majka Marija – prava i istinska nasljednica majke Makabejke.

Milan Špehar

BIBLIJA – KNJIGA NAD KNJIGAMA. Nekoć i sad, (prijev. s njem.), Kršćanska sadašnjost Zagreb 2002., 240 str. (ilustrirana: više od 400 slika)

Izdavačka kuća *Kršćanska sadašnjost* podarila nam je još jednu značajnu i veoma vrijednu knjigu *Biblija – knjiga nad knjigama. Nekoć i sad*, koja će zacijelo ostaviti tragove u hrvatskoj biblijskoj uljudbi, ali isto tako valjalo bi očekivati da će se duboko usjeći i u duhovno-vjersko biće naroda, te da će se u svakidašnjem životu u mnogih čitatelja naći odmah uz Bibliju i postati izvjesni *Vade mecum*..

Riječ je o doista luksuznom i tehnički dobro dotjeranom izdanju, s preko 400 slika u boji koje knjizi daju ne samo vanjski sjaj i ljepotu nego također i unutarnju svježinu i privlačnost, koje omogućuju da se knjiga lakše čita, bolje razumije i dulje pamti. U knjizi se nalaze tekstovi koje su pisali 15 poznatih biblijskih stručnjaka iz raznih naroda, ponajviše iz Njemačke, na posve razumljiv, svjež i sažet način, te su tako omogućili da je knjiga postala shvatljiva i običnom čovjeku koji želi otvorena srca ući dublje u svijet Biblije. Knjigu su preveli hrvatski bibličari, a proslavio je napisao istaknuti bibličar Bonavenura Duda. *Kršćanska sadašnjost* ju je izdala praktički istodobno s izdavanjem izvornika čime je dokazala da prati važna biblijska događanja u svijetu.

Nakon ukazivanja na ova vanjska obilježja koja su također važna za knjigu, vratimo se onim nutarnjima, zacijelo još